

Nr 38

Utlåtande med anledning av väckta motioner om åtgärder för tillgodoseende av skogsbrukets behov av arbetskraft.

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 7 av herr *Boman* och II: 9 av herr *Ahlsten* har yrkats, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att en utredning med det snaraste tillsättes med uppdrag att utröna de orsaker, som är förknippade med bristen på arbetskraft i skogsbruket, och inkomma med förslag, som för framtiden medverkar till att skogsbruket kan erhålla tillräckligt med arbetskraft.

Beträffande de skäl, som anförts av motionärerna, torde utskottet få hänvisa till innehållet i motionerna.

Över motionerna har yttranden inhämtats från domänstyrelsen, skogsstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen, Sveriges skogsägareföreningars riksförbund samt Svenska skogs- och flottningsarbetareförbundet.

Domänstyrelsen har i sitt den 14 mars 1955 dagtecknade yttrande framhållit, att Kungl. Maj:t år 1951 uppdragit åt arbetsmarknadsstyrelsen att företaga en utredning med syfte att klarlägga, vilka åtgärder som kan vidtagas för att trygga skogsbrukets behov av arbetskraft samt bereda denna en jämn sysselsättning. Den i motionerna särskilt berörda frågan om landsbygdens bostadsförhållanden har bl. a. varit föremål för utredningens arbete. Uppmärksamhet har vidare ägnats åt problem, förknippade med jordbrukstraktorernas utnyttjande i skogsbruket, skogsarbetarnas yrkesutbildning samt skol- och undervisningsfrågor inom glesbygder. Utredningen har ännu icke avslutats. Resultaten av arbetet har emellertid fortlöpande tillkännagivits i särskilda promemorior, vilka även föranlett åtgärder för tryggande av skogsbrukets arbetskraftbehov. Således synes enligt domänstyrelsens förmenande det i motionerna framförda önskemålet om tillsättande av en särskild utredning i berörda frågor redan vara tillgodosett.

I yttrande, dagtecknat den 4 mars 1955, har *skogsstyrelsen* anfört följande.

Oron beträffande den skogligen arbetskraftens otillräcklighet är förklarlig dels i betraktande av den allmänna befolkningsutvecklingen, dels ock framför allt med hänsyn till den omflyttning av arbetskraft från landsbygdsnäringar till stadsnäringar, som sedan länge ägt rum.

Verkställda utredningar ger vid handen, att det föreligger en betydande disproportion mellan disponibel och faktiskt erforderlig arbetskraft. Bristen på sådan framhäves ytterligare av vissa omständigheter, som begränsar effekten av arbetsprestationerna, exempelvis bortfall av arbetstid på grund

av skogsarbetarens hemmasysslor i jordbruk och ladugård samt höjningen av medelåldern (förgubbningen). Arbetskraftens omvårdnad, minskning av arbetskraftbehovet genom rationalisering, mobilisering av befintliga arbetskraftsreserver från bygden samt eventuellt införskaffande av arbetskraft utifrån är väl de åtgärder, som främst kan komma i fråga för att trygga skogsarbetets jämna och ostörda fortgång.

Motionärerna ifrågasätter, om icke skogsbruket trots rationaliseringen av arbetet kan komma att kräva mer arbetskraft. Frågeställningen har sitt berättigande. Eftersatta skogsvårdsåtgärder bör snarast utföras. De uppväxande yngre skogsbestånden kräver ökad vård. Härtill kommer behovet över huvud taget av större intensitet i skogsskötseln.

Det lär väl eljest icke råda någon tvekan om att en rationalisering av skogsbruket vad beträffar teknisk utrustning och arbetsorganisation kan medföra en förbättrad hushållning med arbetskraften. En bromsande faktor utgör därvidlag på många håll den otillfredsställande fastighetsarronderingen. Förbättringar i detta avseende är i och för sig en rationaliseringsåtgärd av utomordentlig betydelse; stark ägosplittring bör icke få hindra ett effektivt utnyttjande av arbetskraft, maskiner och transportmedel.

Motionärerna har genom hänvisning till de bostadssociala åtgärder, som några skogsbrukets storföretagare vidtagit, berört vissa strävanden att trygga arbetskraftförsörjningen på längre sikt och därmed motverka skogsbygdens avfolkning. Det mindre skogsbruket synes i växande utsträckning ha börjat att anlita lejd arbetskraft både för skogsvård och avverkning. Då det kan förväntas, att de mindre skogsägarna under trycket av utvecklingen mot rationellare driftsformer blir tvungna att gå vidare på denna väg, torde ifrågavarande bostadssociala aspekter även bli aktuella för dem.

Bostads- och arbetskraftfrågan har emellertid även annat samband än det som gäller familjebostaden. Trots att anordningar med dagliga transporter av skogsarbetare mellan bostad och arbetsplats i skogen blivit allt vanligare, har s. k. härbärgen på skogen fortfarande stor användning, särskilt i Norrland. I stort sett torde de större företagen ha ordnat dylika i nivå med tidens anspråk. Enligt från arbetarskyddsstyrelsen inhämtat besked är däremot kojbeståndet på privatskogarna icke tillfredsställande.

Motionärerna antyder sambandet mellan jordbruksrationaliseringen och skogsbrukets arbetskraftfråga. Styrelsen finner detta samband synnerligen påtagligt. Även om en sakta fortskridande arbetskraftdifferentiering mellan jord- och skogsbruk kan skönjas, torde dock i stort sett jordbruksbefolkningens arbetstid alltjämt till icke oväsentlig del ägnas skogsarbetet inom eller utanför den egna fastigheten. Ett flertal utredningar bekräftar detta. Det är därför av utomordentlig vikt, att den yttre rationaliseringen av jordbruket bedrivs på sådant sätt, att den skogliga arbetskraftens rekryteringsbas inom jordbruket vidmakthålles. T. ex. för innehavare av små jordbruksenheter torde det vara av värde att arbetstillgången över huvud taget (inom skogsbruk och andra näringar) ger dem möjlighet till full sysselsättning. Motionärernas tanke, att jordbrukare tillhörande denna kategori skulle kunna få hjälp till bostadsförbättring, förtjänar därför kanske att närmare övervägas.

I motionerna beröres vidare spørsmålet om en fastare anställning av skogsarbetare. I vårt land har de större företagen i alltmer ökad utsträckning börjat vidtaga åtgärder för dylikt ändamål. Det är sannolikt, att fastanställningen i framtiden också kommer att i viss utsträckning bli aktuell för det mindre skogsbruket.

Redan nu har skogsvårdsstyrelserna inom ett flertal län organiserat sä-

songanställda fasta arbetslag, som biträder med skogsvårdsarbeten och stämplingar på privatskogarna. Denna verksamhet kan ytterligare utvecklas. En längre gående anpassning till kravet på en jämn, uthållig sysselsättning och tidsenligt ordnade förhållanden i övrigt torde förutsätta mer eller mindre långtgående samverkan mellan mindre skogsägare. Som huvudmän för insatser i berörda syfte lär väl skogsägarnas redan existerande ekonomiska föreningar ha särskilda förutsättningar. Men även anordningar av annat slag kan tänkas, blott de vidtages med skogsägarnas förståelse och aktiva medverkan.

Beträffande slutligen motionärernas förslag om utredning av de orsaker, som är förknippade med bristen på arbetskraft i skogsbruket, påpekar styrelsen, att spørgålet redan är föremål för undersökning av en inom arbetsmarknadsstyrelsen arbetande expertgrupp. Undersökningen igångsattes på grund av Kungl. Maj:ts beslut den 18 maj 1951. Därvid uppdrogs åt arbetsmarknadsstyrelsen att, efter en analys av skogsbrukets arbetsmarknad, klarlägga vilka åtgärder som erfordrades för att trygga skogsbrukets behov av arbetskraft och bereda denna en jämn sysselsättning. Vidare bör enligt skogsstyrelsen framhållas, att vissa hithörande angelägenheter torde vara av beskaffenhet att uppmärksammas av 1951 års jordbruksrationaliseringsutredning och 1954 års fastighetsbildningskommitté. Det synes skogsstyrelsen lämpligt, att resultaten av nämnda utredningar avvaktas och studeras innan anstalter eventuellt träffas för dessa frågors ytterligare belysning. Skogsstyrelsen utgår därvid från att arbetskraftförhållandena inom såväl det större som mindre skogsbruket vederbörligen uppmärksammas av nämnda utredningar.

Arbetsmarknadsstyrelsen har i yttrande den 11 februari 1955 anfört följande.

I skrivelse den 18 maj 1951 uppdrog Kungl. Maj:t åt arbetsmarknadsstyrelsen att företaga en utredning rörande förhållandena inom skogsbrukets arbetsmarknad i syfte att klarlägga, vilka åtgärder som var erforderliga för att trygga skogsbrukets behov av arbetskraft och bereda denna en jämn sysselsättning. För att biträda styrelsen i denna utredning tillkallades sex experter, representerande olika skogsägarekategorier samt arbetsgivare- och arbetstagarorganisationer. Utredningen har i olika promemorior redovisat det hittills utförda arbetet.

I en promemoria den 9 november 1951 angående byggnadstillståndsgivningen för skogsarbetarbostäder m. m. föreslog utredningen, att ökad byggnadsverksamhet skulle medgivas för skogsarbetarbostäder och allmänna byggnader i skogsbygden. Resultatet av denna framställning blev, att byggnadstillstånd för skogsarbetarbostäder lämnades i avsevärt ökad utsträckning under år 1952.

Utredningen överlämnade den 1 augusti 1952 en promemoria angående utnyttjande av jordbrukstraktorer m. fl. dragfordon inom skogsbruket. Promemorian föranledde bl. a. flera motioner till 1953 års riksdag och även en interpellation. I svar på interpellationen uttalade statsrådet Andersson, att reglering av den yrkesmässiga lastbilstrafiken syntes böra närmare utredas och att därvid den i interpellationen berörda frågan lämpligen också borde upptagas till behandling. Ärendet borde kunna beredas relativt fristående från utredningsarbetet i övrigt, och erforderliga förslag framläggas snabbt. Frågan har sedermera hänskjutits till 1953 års trafikutredning.

Yrkesutbildningen för skogsarbetare var föremål för behandling i en promemoria, avgiven av utredningen den 16 september 1952. I promemorian

föreslogs vissa organisatoriska förändringar samt avsevärt ökade statsanslag för utbildningsverksamheten. Delade meningar gjorde sig i remissyttrandena gällande rörande organisationsförslaget. Däremot rådde allmän enighet om behovet av en väsentligt utökad yrkesutbildning. Den till innevarande års riksdag framlagda propositionen rörande yrkesutbildningen för skogsarbetare innebär, att statsanslaget skall nå upp till den i styrelsens utredning föreslagna nivån.

Den 21 september 1954 framlade utredningen en promemoria om folkskolan i skogsbygden. I denna promemoria upptogs till behandling sådana frågor som glesbygdens skol- och undervisningsfrågor, skolskjutsar och inackordering samt skolfrågan och skogskommunernas ekonomi. Promemorian är för närvarande föremål för remissbehandling.

Utredningen har genom vidsträckta resor över hela landet sökt skaffa sig en omedelbar kontakt med problemet på skogsbrukets arbetsmarknad. Genom konferenser med företrädare för skogsägare, arbetsgivare och arbetstagare samt för kommunala och statliga planeringsorgan har utredningen fått problemen ytterligare belysta. Konferenserna har emellertid icke enbart syftat till att ge utredningen ytterligare informationer utan även till att hos berörda organ väcka intresse för ifrågavarande problem och understrika angelägenheten av att skogsnäringen och dess personals intressen blir tillgodosedda vid samhällsplanering av olika slag.

Den av motionärerna särskilt behandlade bostadsfrågan har varit föremål för uppmärksamhet i utredningen. Sålunda har vissa länsbostadsdirektörer deltagit i en del av utredningens resor. Vid de hållna länskonferenserna har företrädare för länsbostadsnämnderna varit närvarande. Konferenserna har till stor del kommit att röra sig just om bostadsfrågan. Utredningen har vidare konfererat med representanter för bostadsstyrelsen. Uppgifter om bostadsbeståndets standard i skogsbygden såväl i fråga om utrymme som utrustning har inhämtats dels från domänverket och skogsbolagen rörande av dem ägda bostäder, dels från ett urval av skogs- och flottningsarbetareförbundets samt skogsägareföreningarnas medlemmar rörande av dem innehavda bostäder. Bearbetningen av detta material pågår.

Såsom framgår av det anförda torde det av motionärerna framförda önskemålet om en utredning med uppdrag att utröna de orsaker, som är förknippade med tristen på arbetskraft i skogsbruket, vara tillgodosett genom arbetsmarknadsstyrelsens utredning om skogsbrukets arbetsmarknad.

I sitt den 21 mars 1955 dagtecknade yttrande har *Sveriges skogsägareföreningars riksförbund* anfört följande.

Frågan om skogsbrukets förseende med arbetskraft framstår allimer som en i högsta grad viktig men även i hög grad komplicerad angelägenhet. Vårt skogsbruk kommer säkert, trots den mekanisering som pågår, icke att kunna frigöra sig från utan förbli i hög grad beroende av den mänskliga arbetskraften. Frågan är också ur många synpunkter mycket komplicerad. Tillgången på arbetskraft för skogsarbeten är inom landets olika skogsbygder mycket varierande. Skogsarbetarkåren är en mycket heterogen arbetarkår, som till stor del utgöres av från jordbruket under dess vinterperiod frigjord arbetskraft, men också av skogsarbetare, som helt ägnar sig åt skogsbruket som utkomstkälla.

Den förstnämnda gruppens kvarhållande inom skogsbygden och skogsbruket är väl i det långa loppet ytterst beroende av möjligheterna hos skogsbygdens jordbruk att bjuda dessa människor en tryggad tillvaro. Här kommer man ofelbart in på frågan om bäriga jordbruk och om småjordbrukens

vara eller icke vara. De »rena» skogsarbetarnas kvarhållande i skogen är också givetvis helt beroende av huruvida dessa kan bjudas en trygg och kontinuerlig inkomst under hela året. Blir de för sin existens tvingade att till sitt huvudyrke själva söka anskaffa andra arbeten och kompletteringsinkomster på olika håll, torde utsikterna att få behålla denna viktiga arbetargrupp i skogen vara ganska små.

Inom storskogsbruket har man i det sistnämnda fallet sökt kvarhålla arbetarna genom att erbjuda dem fasta anställningsvillkor, moderna bostäder — ibland samlade i s. k. skogsarbetarbyar — o. s. v. Resultaten av dessa åtgärder torde det ännu vara för tidigt att yttra sig om. Men så småningom borde dock vissa erfarenheter vinnas och därmed anvisningar, hur det bör förfaras i detta fall. Inom småskogsbruket torde skogsarbetarfrågan bli alltmera aktuell. Skogsägarnas organisationer har också genom förbundet rekommenderats att i sin verksamhet gå vägar, som bl. a. syftar till att för bondeskogsbruket säkerställa arbetskraft. Utvecklingen torde komma att leda till att skogsägareföreningarna hos sig engagera s. k. fasta skogsarbetare.

Därest genom en utredning bättre förutsättningar skulle vinnas för skogsbrukets arbetsmarknad så skulle en sådan utredning hälsas mycket välkommen. Det vore av mycket stort värde om en dylik utredning kunde ge uppslag till åtgärder, som på ett mera effektivt sätt kunde säkerställa och lösa det viktiga arbetskraftproblemet, varav hela vårt svenska skogsbruk — såväl storskogsbruket som småskogsbruket — är och kommer att bli beroende.

Med hänvisning till vad nyss i korthet anförts tillstyrker förbundet, att en utredning får uppdraget att behandla och utreda de viktiga problem om skogsbrukets arbetskraft, som motionerna omfattar.

Svenska skogs- och flottningsarbetareförbundet har i yttrande, dagtecknat den 14 februari 1955, anført följande.

Kungl. Maj:t uppdrog år 1951 åt arbetsmarknadsstyrelsen att med tillhjälp av vissa experter utreda de frågor, som tagits upp av motionärerna. Arbetsmarknadsstyrelsens utredning om skogsbrukets arbetsmarknad, i vilken förbundet är representerat, har under hand avgivit ett flertal delyttranden, senast om folkskolan i skogsbygden, och avser att avlämna sitt slutbetänkande under hösten 1955. Olika undersökningar för att belysa jämväl arbetsförhållandena och arbetskraftbehovet inom det s. k. bondeskogsbruket har företagits av utredningen, vilka kommer att redovisas i slutbetänkandet.

Förbundet finner sålunda, att de frågor motionärerna ånyo aktualiserat är föremål för utredning inom arbetsmarknadsstyrelsen, och anser att denna utredning bör fullföljas.

Om någon av motionärernas synpunkter angående behov av utredning icke blivit tillgodosedd, hör arbetsmarknadsstyrelsens utredning erhålla i uppdrag att behandla jämväl dessa spörsmål.

Utskottet. Vid diskussionen av de inom svenskt skogsbruk aktuella problemen har frågan om tryggandet av skogens behov av arbetskraft kommit att tilldraga sig allt större uppmärksamhet. I föreliggande motioner har beträffande denna fråga uttalats allvarliga farhågor för att den nuvarande utvecklingen på området kommer att leda till en för skogens skötsel ödesdiger reducering av skogsarbetarstammen. Motionärerna syftar därvid när-

mast på den starka avflyttning från skogsbygderna, som framför allt förekommer bland de yngre arbetarna. Enligt motionärerna främjas denna utveckling icke minst av den pågående rationaliseringen inom jordbruket. Motionärerna anser därför, att en allmän översyn av de spörsmål, som är förknippade med arbetskraftstillgången i våra skogar, är av behovet påkallad.

Utskottet är ense med motionärerna om att skogens arbetskraftsproblem hör till de viktigaste aktuella frågorna inom vårt skogsbruk. Det bör emellertid framhållas, att de olika skogsägarekategorierna kommit till ökad insikt om den stora betydelsen av ifrågavarande problem och redan har vidtagit vissa åtgärder till dess lösning. Därvid får utskottet särskilt hänvisa till pågående utredningar, som från olika utgångspunkter ägnar problemet uppmärksamhet. Utskottet anser sig dock böra understryka vissa av de spörsmål, som upptagits till diskussion i motionerna och remissyttrandena. I samband därmed kommer utskottet även att beröra de utredningar, som sysslar med nyssnämnda spörsmål.

För att komma till rätta med här ifrågavarande problem torde enligt utskottet i första hand böra undersökas möjligheterna till en bättre hushållning med arbetskraften genom en ytterligare rationalisering av skogsbruket vad beträffar teknisk utrustning och arbetsorganisation. På många håll hindrar dock de otillfredsställande arronderingsförhållandena ett effektivt utnyttjande av arbetskraft, maskiner och redskap. Sistnämnda fråga är emellertid föremål för överväganden inom 1951 års jordbruksrationaliseringsutredning och 1954 års fastighetsbildningskommitté.

I motionerna betonas, att tryggare anställningsförhållanden och bättre bostadsförsörjning för skogsarbetarna skulle vara lämpliga åtgärder för att motverka en fortsatt avflyttning från skogsbygderna. Med anledning härav vill utskottet erinra om att ett flertal företag inom det enskilda storskogsbruket i detta syfte beviljat sina arbetare lån till bostadsförbättring och bösättning. Utskottet får även hänvisa till beslutet av årets riksdag under dess vårsession om att av domänverkets driftsinkomster skall under år 1955 få disponeras ett belopp av högst 1 000 000 kronor för bostadslån till verkets fast anställda skogsarbetare. Såsom understrykes i motionerna och i vissa av de avgivna remissyttrandena torde spörsmålet om en fastare anställning av skogsarbetare bli alltmera aktuellt även för det mindre skogsbruket. Skogsstyrelsen påpekar i samband härmed, att skogsvårdsstyrelserna inom ett flertal län redan organiserat säsonganställda fasta arbetslag, som biträder med skogsvårdsarbeten och stämplingar på de enskilda skogarna. En ytterligare utveckling av denna verksamhet förutsätter emellertid samverkan mellan de mindre skogsägarna. Därvid har skogsägareföreningarna en stor uppgift att fylla. Utskottet utgår emellertid från att ifrågavarande spörsmål kommer att behandlas av de sakkunniga som i våras tillkallades för att utreda skogsvårdsverksamheten i fråga om de enskilda skogarna och därmed sammanhängande frågor (1955 års skogsvårdsutredning). Vidare får utskottet fästa uppmärksamheten på att Kungl. Maj:t den 18 maj 1951 uppdrog åt arbets-

marknadsstyrelsen att med biträde av sex experter företaga en utredning rörande förhållandena inom skogsbrukets arbetsmarknad i syfte att klarlägga, vilka åtgärder som erfordrades för att trygga skogsbrukets behov av arbetskraft och bereda denna en jämn sysselsättning. Utredningen har ännu icke avslutats. Resultaten av utredningens hittillsvarande arbete har emellertid efter hand tillkännagivits i särskilda promemorior, som även föranlett olika åtgärder för tryggnad av skogsbrukets arbetskraftsbehov.

Motionärerna ifrågasätter, huruvida icke småbrukare med ofullständigt jordbruk i skogsbygderna skulle kunna beredas hjälp till bostadsförbättring m. m. Med en sådan hjälp skulle enligt motionärerna ungdomen lättare kunna förmås att övertaga jordbruken och den skogliga arbetskraftens rekryteringsbas inom jordbruket sålunda kunna vidmakthållas. Utskottet finner för sin del, att uppslaget förtjänar att närmare övervägas. Emellertid förutsätter utskottet, att 1951 års jordbruksrationaliseringsutredning och utredningen angående särskilt stöd till småbruket har sin uppmärksamhet riktad på ifrågavarande problem.

En betydelsefull fråga, som enligt utskottet bör upptagas i detta sammanhang, är yrkesutbildningen på skogsbrukets område. Dylik utbildning bedrivs av — förutom skogsvårdsstyrelserna — domänverket, skogsägareföreningar och skogsbolag m. fl. Därjämte förekommer skogligt inriktad undervisning vid lantmannaskolor, fortsättningsskolor och den nioåriga enhetskolan. Med hänsyn till moderniseringen av avverknings- och drivningstekniken samt den starka utvecklingen av tekniken även på andra områden inom skogsbruket har utskottet under senare år i skilda sammanhang framhållit det stora behovet av att denna utbildning förbättras och utvidgas. De beslut, som beträffande verksamheten fattades vid såväl 1954 års som 1955 års riksdag, innebär emellertid — icke minst i fråga om medelsanvisningen — påtagliga framsteg i jämförelse med tidigare förhållanden på området. I anslutning härtill vill utskottet även erinra om det utredningsarbete, som bedrivs av de sakkunniga för utredning rörande yrkesutbildningen inom jordbruket. Enligt utredningsdirektiven skall de sakkunniga bl. a. beakta den skogliga undervisningen vid lantmannaskolorna och den nioåriga enhetskolan.

Slutligen får utskottet hänvisa till att en utredningsman tillkallats inom jordbruksdepartementet med uppgift att verkställa en inventering av kvarstående olösta norrlandsfrågor, vilka behandlats inom norrlandskommittén. Det torde kunna antagas, att nyssnämnda spörsmål i väsentliga delar kan bli föremål för behandling vid denna utredning.

Av vad sålunda anförts framgår, att de i motionerna berörda spörsmålen redan är föremål för översyn. Enligt utskottets mening torde därför resultatet av pågående utredningar i ämnet böra avvaktas, innan något ytterligare initiativ i motionernas syfte övervägas. Det är emellertid önskvärt, att ifrågavarande utredningsarbete bedrivs skyndsamt samt att de resultat, vartill utredningarna kan föranleda, så snart ske kan omsättes i konkreta förslag till åtgärder.

Under återopande av det anförda hemställer utskottet alltså,
att motionerna I: 7 och II: 9 icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 15 november 1955

På jordbruksutskottets vägnar:

L. TJÄLLGREN

Vid detta ärendes slutbehandling har närvarit:

från första kammaren: herrar Tjällgren, Anderberg, Lage Svedberg*, Jon Jonsson, Bertil Andersson, Hansson, Eskilsson, Mossberger, Uno Olofsson och Sigfrid Larsson; samt

från andra kammaren: herrar Gustafson i Dädesjö, Jacobson i Vilhelmina*, Hægglblom, Antby och Pettersson i Dahl, fru Eriksson i Hallstammar*, herr Ahlsten, fru Lindskog, herrar Jönsson i Gärd's Köpinge och Nilsson i Lönsboda.

* Ej närvarande vid justeringen.

Reservation

av herr *Ahlsten*.